

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ» ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 1(9) қаңтар-наурыз 2017
ISSN 2710-3994

EDU.E-HISTORY.KZ
**электрондық ғылыми
журнал**

2017, № 1(9)

EDU.E-HISTORY.KZ
электронный научный журнал

2017, № 1(9)

EDU.E-HISTORY.KZ
electronic scientific journal

2017, № 1(9)

Құрылтайшы:

Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Басредактор

Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы

Редакциялық алқа:

Р. Абдуллаев (Өзбекстан), Н. Аблажей (Ресей), Б. Аяған, М. Әбусейітова, С. Әжіғали,
Н. Әлімбай, Б. Байтанаев, Қ. Жұмағұлов, Ғ. Кенжебаев, Б. Көмеков,
Мансура-Хайдар (Үндістан), Р. Масов (Тәжікстан), Ә. Мұқтар, В. Плоских (Қырғызстан),
Ю. Петров (Ресей), О. Смағұлов, Сон Ен Хун (Оңтүстік Корея), Е. Сыдықов,
У. Фиерман (АҚШ), А. Чубарьян (Ресей)

Жауапты редактор:

З. Төленова

Редактор:

Р. Көбеев

Редакцияның мекен-жайы:

050100, Қазақстан Республикасы,

Алматы қ.,

Шевченко көшесі, 28,

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты,

«Edu.e-history.kz»

электрондық ғылыми журналының редакциясы

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Электрондық мекен-жай: <https://edu.e-history.kz/>

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің
Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2014 ж. 29 қазанында тіркелген.
Тіркеу нөмірі № 14602-ИА. Жылына 4 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге
түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.

Учредитель и издатель:

РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Главный редактор

Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

Р. Абдуллаев (Узбекистан), Н. Аблажей (Россия), Б. Аяган, М. Абусейтова, С. Ажигали,
Н. Алимбай, Б. Байтанаев, К. Жумагулов, Г. Кенжебаев, Б. Комеков,
Мансура-Хайдар (Индия), Р. Масов (Таджикистан), А. Муктар, В. Плоских (Кыргызстан),
Ю. Петров (Россия), О. Смагулов, Сон Ён Хун (Южная Корея), Е. Сыдыков,
У. Фиерман (США), А. Чубарьян (Россия)

Ответственный редактор:

З. Толенова

Редактор:

Р. Кубеев

Адрес редакции:

050010, Республика Казахстан,
г. Алматы,
ул. Шевченко, 28.

Институт истории и этнологии имени Ч.Ч. Валиханова,
«Edu.e-history.kz»

Редакция электронного научного журнала

Телефон: +7(727)272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Сайт журнала: <https://edu.e-history.kz/>

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство о регистрации:
№ 14602-ИА от 29.10.2014 г. Публикуется 4 раза в год (в электронном формате).

При повторной публикации статей, съемке на микрофильмах и других копиях необходимо
обязательно ссылаться на журнал.

Founder and publisher:

RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology"
of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of
Kazakhstan

Editor-in-chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Editorial board:

R. Abdullaev (Uzbekistan), N. Ablazhey (Russia), B. Ayagan, M. Abuseyitova, S. Azhigali,
N. Alimbai, B. Baitanaev, K. Zhumagulov, G. Kenzhebaev, B. Komekov,
Mansura-Khaidar (India), R. Masov (Tajikistan), A. Muktar, V. Ploskikh (Kyrgyzstan),
Y. Petrov (Russia), O. Smagulov, Song Yong Hoon (South Korea), E. Sydykov,
W. Fierman (USA), A. Chubaryan (Russia)

Executive editor:

Z. Tolenova

Editor:

R. Kobeev

Editorial address:

050010, Republic of Kazakhstan,
Almaty,
28 Shevchenko Str.
Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology,
«Edu.e-history.kz»
Editorial electronic scientific journal
Phone: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59
E-mail: edu.history@bk.ru
Journal website: <https://edu.e-history.kz/>

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and
Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, r
egistration certificate:

No. 14602-IIA dated October 29, 2014. The journal is published 4 times a year (in electronic
format).

When re-publishing articles, shooting on microfilm and other copies, it is necessary to refer to the
journal.

ҒТАХР / МРНТИ / IRSTI 03.20.

ДЕМОКРАТИЯ ЖӘНЕ «МӘНГІЛІК ЕЛДІҢ» КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ МҰРАТЫ

Әбжанов Х.

Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының директоры, ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі

Аннотация. Мақалада көне түркілер кезеңінен бастау алатын «Мәңгілік Ел» идеясының демократиялық және конституциялық негізі қарастырылады. Автор Қазақ даласында ұзақ уақыт өмір сүрген отаршылдық-монархиялық демократиялық жүйе және кеңестік-тоталитарлық демократиялық жүйе сияқты демократияның өзге де түрлерін, сонымен қатар олардың тағылымын талдайды. Сондай-ақ мақалада Елбасының 2017 жылдың 25 қаңтарында бастамасымен тәуелсіз Қазақстанның демократиялық жүйесіне және институционалдық реформасына тоқталған.

Түйін сөздер: демократия, конституциялық негіз, «Мәңгілік Ел», Қазақстан, Президент, институционалдық реформа.

ДЕМОКРАТИЯ И КОНСТИТУЦИОННАЯ ЦЕЛЬ «МӘНГІЛІК ЕЛ»

Абжанов Х.

Директор Института истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова, член-корреспондент НАН РК

Аннотация. В данной статье рассматривается демократическая и конституционная основы идеи «Мәңгілік Ел», берущая свое начало со времен древних тюрков. Автор анализирует другие виды демократии, долгие годы существовавшие в Казахской степи: колониаторско-монархическая демократическая система и советско-тоталитарная демократическая система, а также их уроки. Особое внимание автор уделяет демократической системе независимого Казахстана и институциональным реформам, инициированным Президентом 25 января 2017 г.

Ключевые слова: демократия, конституционная основа, «Мәңгілік Ел», Казахстан, Президент, институциональные реформы.

DEMOCRACY AND THE CONSTITUTIONAL PURPOSE OF THE 'MANGILIK EL'

Abzhanov Kh.

Director of the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology, Corresponding Member of the NAS RK

Abstract. This article discusses the democratic and constitutional foundations of the "Mangilik El" idea originating from the times of the ancient Turks. The author analyzes other forms of democracy existed for many years in the Kazakh steppe: colonial-monarchical democratic system and the Soviet-totalitarian democratic system, and their lessons. Particular attention is paid to democratic system of the independent Kazakhstan and the institutional reforms initiated by the President on January 25, 2017.

Keywords: democracy, constitutional basis, "Mangilik El", Kazakhstan, President, institutional reforms.

Демократия – грек сөзі. Сөзбе сөз аудармасы «халық күші» дегенді білдіреді. Бүгінде ол «халық билігі» мағынасында қолданылады.

Қысқасынан қайырсақ, халық билігі салтанат құрған кеңістік пен уақыт та, қоғамдық құрылыс пен мемлекет те тарихта болған емес. Ал соған жетудің жолдарын қарастырған заңдар мен интеллектуалдық ізденістерде қисап жоқ.

Әр елдің өз демократиясы бар. Қазақ хандығы құрылған XV ғасырдан беріде Ұлы дала елі үш демократиялық жүйені бастан кешті. Бірі – ұлттық мемлекетіміздегі тарихи-дәстүрлі демократия. Оның құқықтық көрінісі мен негізіне «Қасым ханның қасқа жолы», «Есім ханның ескі жолы», Тәуке ханның «Жеті жарғысы» жатады.

Екіншісі – отарлық-монархиялық демократия жүйесі. Бұл дәуірде қазақ халқы мемлекеттілігінен айырылды, билік пен байлықтан шеттетілді, жақсы мен жаманды айырудан қала бастады. Алашшылар көтерген «Оян, қазақ!» ұлттық идеясы демократияны аңсағаннан емес, туған халқын ыдыраудан, интеллектуалдық мешеуліктен, өркениеттік үдерісті жатсынудан сақтап қалу мұратын көздеумен дүниеге келген еді.

Үшіншісі – кеңестік-тоталитарлық демократия жүйесіндегі тапқанымыз бен жоғалтқанымыз. Социалистік демократия халық билігі ұстанымына қайшы екенін әр жылдарғы ашаршылық пен үздіксіз қуғын-сүргіннен миллиондаған қазақтың, әйгілі тұлғаларымыздың құрбан болуы, бірқатар жерден айрылғанымыз күмән-күдіксіз әшкерелейді. Бұлар орнына келмейтін, баға жетпейтін шығынымыз. Ал тапқанымыз не десек, ол жасампаздық әлеуетін ұштаған бәсекеге қабілетті халқымыз және мемлекеттік тәуелсіздікке қол жеткізгеніміз.

Бүгінде төртінші демократиялық жүйе мен толқынның куәсі болудамыз. Тәуелсіздік арқасында қанат қаққан ол әлемдік тәжірибе мен жетістіктерге сүйенгенімен, жаһандану ықпалынан тыс қалмағанымен мазмұны һәм формасы бойынша таяу-алыс шетелдерде қазақстандық үлгі ретінде танымал. Айталық, Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін демократияландыру үдерісі кешегі барлық одақтас республикаларда жүрді. Алайда тағылымы мен нәтижесі әр елде әр түрлі болып шықты. Латвия мен Эстониядағы, Түркіменстан мен Қазақстандағы, Ресей мен Украинадағы демократия сапасы, деңгейі, болмысы бірдей деп ешкім айта алмас, сірә.

Сонымен, демократияның, яғни халық билігінің мәні халық пен билік арасындағы келісім мен үйлесім, алшақтық пен қайшылық, әділдік пен легитимділік талаптарының бар-жоғымен анықталады.

ҚР Конституциясында: «Мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы – халық» деп жазылған. Преамбула мен Жалпы ережелерден кейінгі бөлім «Адам және азамат» атауымен айдарланған. Осыдан кейін «Президент», «Парламент», «Үкімет», «Конституциялық кеңес» бөлімдері орналасқан. Осылайша тағдыранықтаушы фактор – халық, ал халықтан кейінгі күдірет – билік екені конституциялық деңгейде рәсімделген.

Тарихи тұрғыдан келсек, билік мемлекеттен де бұрын пайда болған. Ал оның өкілеттік мүмкіншілігі мен ресурсы қандай да бір заңдық, дәстүрлік, өркениеттік шектеулерден асып кеткенде халық та, мемлекет те жапа шегетінін кеңестік-тоталитарлық дәуірдегі тарихымыз қапысыз дәлелдеді.

Функционалдық еркіндіксіз, тежемелік әрі тепе-теңдік тетіктерінсіз билік берісі – пәрменді жұмыс істей алмайтыны күмән-күдіксіз ақиқат десек, қауіптісі – оның халық пен қоғам тарапынан бақылаусыз қалуы ілгерілеуге қылаудай септесбей, зиян ғана әкелетіні айдай анық дүние. Демек, Елбасымыз Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстандағы билік тармақтары арасындағы өкілеттіктерді қайта бөлу жөніндегі бастамасы Отанымыздың бүгіні мен болашағы үшін риясыз алаңдауын бейнелейді. «Мен, - деді Н.Ә. Назарбаев, – мұны жалғыз ғана мақсатпен – елді басқарудың неғұрлым тиімді, орнықты, заманауи жүйесін құру үшін жасап отырмын».

Билік тармақтары арасындағы қарым-қатынасты түрлі әдіс-тәсілмен, өкім-жарлықпен анықтауға болады. Солардың ішіндегі ең салмақтысы әрі мәртебелісі – мәселенің конституциялық деңгейде шешілуі. Ендеше, Президентіміздің «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2017 жыл 25 қаңтардағы өкімі – кемел шешімнің сыртқа шыққан сәті.

Заң жобасымен таныса келе, 98 баптан тұратын Ата Заңымыздың 18 бабына өзгерістер мен толықтырулар енетінін байқадық. Бұған дейінгі конституциялық реформалардың мән-мағынасын жоққа шығаруға болмас. Дегенмен бүкілхалықтық талқылауға ұсынылған осы жолғы заң жобасының билікті демократияландыруға үлесі айрықша болатыны сөзсіз. Қажеттігін соңғы жылдары Елбасымыздың өзі айтып жүрген қозғалысқа – президенттік басқарудан президенттік-парламенттік басқаруға көшуге нақты алғышарт туды. Билік салаларының бәрі, оның ішінде президенттік билік институты да, жаңа регламентте жұмыс істеуге көшетіні анықталды. Бұл заманауи мемлекет құруды әрі бәсекеге қабілетті дамыған елдер қатарына кіруді көздеген «Ұлт жоспары» мен «Мәңгілік Ел» идеясын жүзеге асыру үшін қажет.

Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Заң жобасын толық мақұлдай отырып, бұл қадам халықтың билікке ықпалын, биліктің халық еркіне жегілуін оңтайландыратынын болжауға мүмкіндік бар. Мұның сыртында жемқорлықтың асқынуы, сапасыз салынған ғимараттар мен жолдардың көбеюі сынды жағымсыз құбылыстардың жиілеуі де елде билікті иемденіп кетудің бар екенін бекерлемейді. Тап бүгін Қазақстанда орын алып отырған олқылықтар мен кемшіліктерге халықтың еш қатысы жоқ. Кінә – мемлекеттік билікте.

Конституциялық реформаны талқылау мемлекеттік басқару жүйесін жаңғыртуға қолғабыс тигізеді деген ниетпен төмендегі ұсыныстарды ортаға салғанды жөн көрдім:

1. Осыдан 3 жыл бұрын Елбасымыз: Қазақстанның ХХІ ғасырдағы ұлттық идеясы – «Мәңгілік Ел», деп жариялаған еді. Аз ғана уақыт ішінде осынау тұжырымның жасампаз қуаты толық дәлелденді. VIII ғасырда тасқа қашап жазылған бұл пайым арғы бабаларымыздың интеллектуалдық қазынаға салған тамаша олжасы. Енді оған конституциялық тың серпін берген жөн. Басқаша айтқанда «Мәңгілік Ел» формуласын Ата Заңымызға енгізсек, еш қателеспейміз. Конституцияның преамбуласын қазіргі: «Біз, ортақ тарихи тағдыр біріктірген» нұсқасынан гөрі мынадай редакцияда жазуды ұсынамын: «Біз, ортақ тарихи тағдыр мен «Мәңгілік Ел» идеясы біріктірген...». Әрі қарай бұрынғы мәтін сақтала береді.

2. Президент өзінің бірқатар – 40-тан астам – өкілеттігін Парламент пен Үкіметке беретін болғандықтан қазір жұмыс істеп тұрған Конституцияның 3 бабы 3-тармақшасындағы: «Республика Үкіметі мен өзге де мемлекеттік органдар мемлекет атынан оларға берілген өкілеттіктері шегінде ғана билік жүргізеді» деген қағидадан «ғана» деген сөзді алып тастаған дұрыс. Ең дұрысы – осы тармақшаны: «Халық пен мемлекет атынан билік жүргізуге Республика Президентінің, сондай-ақ өзінің конституциялық өкілеттігі шегінде Парламенттің және Үкіметтің құқығы бар» деген редакцияда беру.

3. Билік тармақтары арасында өкілеттіктерді бөлу президенттік вертикальға, Парламент пен Үкіметке, жергілікті билікке, Конституциялық Кеңеске, сот жүйесі мен прокуратура қызметіне ғана қатысты емес. Ол білім мен ғылым саласында жалғасын табуы керек. Осы орайда ЖОО-лар мен ҒЗИ-лардағы бақылаушы кеңестің, ғылыми кеңестің ролін, әсіресе кадрларды іріктеудегі және қаржыны пайдаланудағы жауапкершілігін жаңа биікке көтеретін уақыт келді. Бұдан былайда Үкімет Республика Президентінің, Парламент Мәжілісінің, Парламентінің алдында жауапты болатыны тәрізді ректорлар мен директорлар да Ғылыми кеңес алдында жауапты болуы керек. Ғылыми кеңестің шешімінсіз бір тиын жұмсалмайтын ереже қабылданғаны абзал. Сонда миллион долларынан қапияда айрылған ректор туралы естімейтін болармыз.

ҚР Президентінің билік тармақтары арасында өкілеттіктерді қайта бөлу мәселелері жөніндегі үндеуі мемлекетімізді саяси жаңғыртудың ірі қадамы, ал одан кейін іле-шала жарияланған «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына Жолдауы технологиялық жаңғырудың әлқиссасы болмақ. «Осы екі бастама да, – деді Н.Ә. Назарбаев, – бірін бірі толықтырып, ел дамуының ұзақ мерзімді мақсаттарына қызмет етеді». Демек, тәуелсіздік тұсында қайта жанған «Мәңгілік Ел» идеясының саяси-экономикалық негізі заманауи ахуалға сай рәсімделді. Түптеп келгенде, Үшінші жаңғыру саясат үшін де емес, экономика үшін де емес, адам үшін, елдің жаңа өмір шындығы жағдайларындағы жаһандық бәсекеге қабілеттілігі үшін жүзеге асырылмақ. Осыны ескере отырып «Мәңгілік Ел» идеясының 2050 жылға дейінгі басты мақсаты мен басымдығы Қазақстан халқының санын, демографиялық әлеуетін, отбасылық құндылықтарын күрт арттыру деп таныған дұрыс болар.

Саннан сапа шығады. Халықтың сапасы интеллектуалды ұлтты қалыптастыру саясаты мен практикасының дұрыс-бұрыстығына байлаулы. Ол адам дүние есігін ашқаннан жер қойнына кіргенге дейін үздіксіз жүруі керек. Интеллектуалды ұлттың бастауы білім мен ғылымда.

«Мектептің де, ЖОО-ның да, педагогтардың да беделі түсіп кетті», деген ренішті жиі естиміз. Білім беру жүйесінің «дертін» оқу-материалдық базасының әлсіздігімен, еңбекақының төмендігімен, биліктің өктемдігімен байланыстырушылар көп. Бекерлемейміз. Бұлардан келіп жатқан зиян шаш-етектен.

Дегенмен, оқу орнының беделі мен мәртебесін, парқы мен нарқын, қадір-қасиетін көтеретін шешуші фактор – түлектерін замана сұранысына сай біліммен сусындата алатын биіктен көрінуі. Бармағынан бал тамған аспаз немесе ағаштан түйін түйетін шебер даярлай алатын мектеп пен колледждің түлегі жерде қалмайтынына кәміл сенемін. Оксфорд университетін әлемге әйгілеп отырған құдірет атауы емес, сол университеттің профессор-оқытушылар құрамы мен бәсекеге қабілетті шәкірттері. Сондықтан да Жолдаудағы: «Біздің міндетіміз – білім беруді экономикалық өсудің жаңа моделінің орталық буынына айналдыру. Оқыту бағдарламаларын сыни ойлау қабілетін және өз бетімен іздену дағдыларын дамытуға бағыттау қажет», деген Президент тапсырмасын төртінші сатының мәні мен стратегиясы ретінде қабылдауымыз керек.

«Мәңгілік Ел» идеясының көздегені «өлмесем болдыға» саймайды. Көштің соңында салпақтап, шаң жұтқаннан ештеңе таппаймыз. Санмен, сапамен, санамен бай болғанға не жетсін. Оған жеткізетін бүгінгінің қара нары – ұлтын сүйген, барша адамзатқа адал білім мен ғылым.

МАЗМҰНЫ

Айсаева Н.Б. МИНДІК ҚЫТАЙ ЖӘНЕ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫ.....	8
Айсаева Н.Б. ГУМАНИТАРЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ САЛАСЫНДАҒЫ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ДИАЛОГТЫҢ РӨЛІ МЕН ОРНЫ.....	15
Арапов Ж.М. ҚАЗАҚ ЭТНОСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ ЖАЛАЙЫР ТАЙПАСЫНЫҢ ОРНЫ.....	19
Атығаев Н.Ә. ШЕТЕЛДІК БИЛЕУШІЛЕР САРАЙЛАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІ (XV–XVII ғғ.).....	25
Аубакирова Ж.С. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ҮРДІСТЕРІ: ТҮУ МЕН ӨЛІМНІҢ ӨҢІРЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	38
Ахметжанова А.Т., Сарыбаев М.С. ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІ КЕЗЕҢІНДЕ АХМЕТ БАЙТҮРСЫНОВ ПЕН ОНЫҢ ПІКІРЛЕСТЕРІНІҢ МҰРАСЫН ЗЕРТТЕУ.....	46
Әбжанов Х. ДЕМОКРАТИЯ ЖӘНЕ «МӘҢГІЛІК ЕЛДІҢ» КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ МҰРАТЫ.....	54
Байдалы Р.Ж., Бекмағамбетова М.Ж. АЙДАРХАН ТҮРЛЫБАЕВ - АЛАШ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ САЯСИ КӨШБАСШЫСЫ.....	58
Бегалиева А.К., Амирханов М.Б., Ахметжанов Д.Г. КЕҢЕС ОДАҒЫНЫҢ XX ғ. 20-ШЫ ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЯСАТЫ.....	67
Боташ С. XVII-XVIII ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МЕН РЕСЕЙДІҢ САУДА БАЙЛАНЫСТАРЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	72
Еркенова Ә.Қ. ҚАЗАҚСТАНДА МҰРАҒАТ ІСІН БАСҚАРУ.....	81
Ибрагимова М.Н., Тастемирова Г.А. АБД АР-РАЗЗАК САМАРКАНДИДІҢ «МАТЛА ' АС-СА ' ДАЙН ВА МАДЖМА 'АЛ-БАХРАЙНЫ» ШЫҒАРМАСЫ – ОРТАҒАСЫРЛЫҚ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫНЫҢ ДЕРЕК КӨЗІ.....	87
Исаев М.С. ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ ІЛІМІ НЕГІЗІНДЕ КӨНЕ ТҮРКІЛІК ДҮНИЕТАНЫМДАҒЫ «БИЛІКТІҢ КИЕЛІЛІГІ» ҰҒЫМЫНЫҢ ИСЛАМДЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРМЕН ОРНЫҒУЫ.....	93
Искакова Ғ.З., Байдаулетова М.Д., Өскенбай М. ТҮРКІ ҚАҒАНАТТАРЫНЫҢ ЭТНО-ТАРИХИ ГЕОГРАФИЯСЫ (VI ҒАСЫРДЫҢ ОРТАСЫ – X ҒАСЫР) БОЙЫНША НЕГІЗГІ ДЕРЕКТЕР.....	98
Керімбаев Е.Ә. ҚЫТАЙДЫҢ ӘЛЕМГЕ МӘДЕНИ ЫҚПАЛДАСТЫҚ САЯСАТЫ.....	105
Қозғамбаева Г.Б. ҰЛЫ ГЕОЛОГ, ҒАЛЫМ – ҚАНЫШ ИМАНТАЙҰЛЫ СӘТБАЕВ.....	111
Қозғамбаева Г.Б. ҚАЗАҚТАН ШЫҚҚАН ТҰҢҒЫШ ЕЛШІ - Н.ТӨРЕҚҰЛОВТЫҢ ҚОҒАМДЫҚ ҚЫЗМЕТІ МЕН ӨМІРІ.....	116
Қозғамбаева Г.Б. ҚАЗАҚСТАН МЕН РЕСЕЙДІҢ МӘДЕНИЕТ, ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМ САЛАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫСТАРЫ.....	122
Қозыбақова Ф.А. ҚАЗАҚСТАНДА АСТЫҚ ДАЙЫНДАУ НАУҚАНЫ: ҚАЗАҚ ШАРУАЛАРЫН ҚУҒЫНДАУ.....	128

Мадиев Д.А.	
ҚХР-ДЫҢ СОЛТҮСТІК-БАТЫС ШЕКАРА Өңірінің Географиялық, Этникалық және Әлеуметтік Ерекшеліктеріне Талдау.....	136
Майданали З.	
ЗАМАНАУИ ТАРИХ ҒЫЛЫМЫНДАҒЫ «КӨШПЕЛІ ИМПЕРИЯ» ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ.....	143
Мейрманова Г.А., Сериков М.С.	
ОРБҰЛАҚ ШАЙҚАСЫНЫҢ ТАРИХЫ МЕН ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҢА КӨЗҚАРАС.....	148
Мұқаметханұлы Н., Қауымбек Қ.	
ҚР МЕН ҚХР АРАСЫНДАҒЫ МӘДЕНИ ҚАРЫМ - ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ДАМУЫ.....	154
Мұқаметханұлы Н., Ербосынов Т.А.	
ШҰЫ-НЫҢ БОЛАШАҚ КӨПЖАҚТЫ ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ КЕЛЕШЕГІ.....	162
Несіпбаева Ж.Ж.	
ҚАЗАҚСТАННЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ ДАМУЫ ЖӘНЕ ЖАСТАР: ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	169
Нургазаева А.Б.	
ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ.....	175
Рвайдарова Г.О.	
1928-1929 ЖЫЛДАРДАҒЫ ІРІ ҚАЗАҚ БАЙЛАРЫН ТӨРКІЛЕУ МӘСЕЛЕСІНЕ ЖАҢА КӨЗҚАРАС....	179
Садыкова А.М.	
РЕСЕЙ КОММУНИСТІК (БОЛЬШЕВИКТІК) ПАРТИЯСЫНЫҢ ОРТАЛЫҚ КОМИТЕТІ ҚАРАМАҒЫНДАҒЫ ДІНМЕН КҮРЕС ЖӨНІНДЕГІ КОМИССИЯСЫ ЖӘНЕ МҰСЫЛМАН МӘСЕЛЕСІ.....	185
Сандықбаева Ө.Д., Мұсағұлова А.Б.	
ИДЕОЛОГИЯЛЫҚ ЦЕНЗУРАНЫҢ 1950-60 ЖЖ. ҒЫЛЫМ МЕН МӘДЕНИЕТКЕ, ӘДЕБИЕТКЕ ТИГІЗГЕН ӘСЕРІ.....	190
Сандықбаева Ө.Д., Мұсағұлова А.Б.	
ЖАСТАР САЯСАТЫ ҰҒЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ РУХАНИ ФАКТОРЛАРЫ.....	202
Сериккалиева А.Е., Амирбек А.А.	
ҚЫТАЙДЫҢ ШАНХАЙ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫН КЕҢЕЙТУ ТУРАЛЫ КӨЗҚАРАСЫ.....	211
Тасилова Н., Сайынова Б.	
«ҚЫРҒЫЗДАРДЫҢ (ҚАЗАҚТАРДЫҢ) ЖЕР ПАЙДАЛАНУ МАТЕРИАЛДАРЫ...» - ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫ ТАРИХЫНЫҢ ДЕРЕК КӨЗІ РЕТІНДЕ (XIX – XX ғғ. БАСЫ.).....	216
Уалтаева А.С.	
ТМД МЕМЛЕКЕТТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ НЕГІЗДЕР.....	221
Уалтаева А.С.	
ҚАЗАҚТАРДЫҢ ҮШІНШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ҚҰРЫЛТАЙЫ.....	227
Уалтаева А.С.	
ҚАЗАҚСТАРДЫҢ БІРІНШІ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ҚҰРЫЛТАЙЫ: ТАРИХЫ МЕН ЖАЛҒАСУЫ.....	232

СОДЕРЖАНИЕ

Айсаева Н.Б. ДИПЛОМАТИЧЕСКИЕ СВЯЗИ МИНСКОГО КИТАЯ С ГОСУДАРСТВАМИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....	8
Айсаева Н.Б. РОЛЬ И МЕСТО МЕЖКУЛЬТУРНОГО ДИАЛОГА В СФЕРЕ ГУМАНИТАРНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА.....	15
Арапов Ж.М. МЕСТО ПЛЕМЕНИ ЖАЛАИР В ФОРМИРОВАНИИ КАЗАХСКОГО ЭТНОСА.....	19
Атыгаев Н.А. КАЗАХСКИЕ ЖЕНЩИНЫ ПРИ ДВОРАХ ИНОСТРАННЫХ ПРАВИТЕЛЕЙ (XV–XVII ВВ.).....	25
Аубакирова Ж.С. ДЕМОГРАФИЧЕСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ КАЗАХСТАНА: РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РОЖДАЕМОСТИ И СМЕРТНОСТИ.....	38
Ахметжанова А.Т., Сарыбаев М.С. ИЗУЧЕНИЕ НАСЛЕДИЯ АХМЕТА БАЙТУРСЫНОВА И ЕГО ЕДИНОМЫШЛЕННИКОВ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ КАЗАХСТАНА.....	46
Абжанов Х. ДЕМОКРАТИЯ И КОНСТИТУЦИОННАЯ ЦЕЛЬ «МӘНГІЛІК ЕЛ».....	54
Байдалы Р.Ж., Бекмагамбетова М.Ж. АЙДАРХАН ТУРЛЫБАЕВ – ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЛИДЕР АЛАШСКОГО ДВИЖЕНИЯ.....	58
Бегалиева А.К., Амирханов М.Б., Ахметжанов Д.Г. СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА СССР В 20-Х ГОДАХ XX ВЕКА.....	67
Боташ С. ПРОБЛЕМЫ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И РОССИЕЙ В XVII-XVIII ВВ.....	72
Еркенова А.К. УПРАВЛЕНИЕ АРХИВНЫМ ДЕЛОМ В КАЗАХСТАНЕ.....	81
Ибрагимов М.Н., Тастемирова Г.А. СОЧИНЕНИЕ АБД АР-РАЗЗАК САМАРКАНДИ «МАТЛА ' АС-СА ' ДАЙН ВА МАДЖМА 'АЛ-БАХРАЙН».....	87
Исаев М.С. ЗАКРЕПЛЕНИЕ ПОНЯТИЯ «СВЯТОСТЬ ВЛАСТИ» В ДРЕВНЕТЮРКСКОМ МИРОВОЗЗРЕНИИ ИСЛАМСКИМИ ЦЕННОСТЯМИ НА ОСНОВЕ УЧЕНИЯ ХОДЖИ АХМЕДА ЯСАВИ.....	93
Искакова Г.З., Байдаулетова М.Д., Ускенбай М. ОСНОВНЫЕ ДАННЫЕ ПО ЭТНОИСТОРИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ ТЮРКСКИХ КАГАНАТОВ (СЕРЕДИНА VI - X ВВ.).....	98
Керимбаев Е.А. ПОЛИТИКА КИТАЯ ПО ИНТЕГРИРОВАНИЮ В МИРОВОЕ КУЛЬТУРНОЕ ПРОСТРАНСТВО.....	105
Козгамбаева Г.Б. ВЫДАЮЩИЙСЯ ГЕОЛОГ И УЧЕНЫЙ КАНЫШ ИМАНТАЙУЛЫ САТБАЕВ.....	111
Козгамбаева Г.Б. ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ЖИЗНЬ ПЕРВОГО КАЗАХСТАНСКОГО ПОСЛА - Н. ТОРЕКУЛОВА.....	116
Козгамбаева Г.Б. КАЗАХСТАНСКО-РОССИЙСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ.....	122
Козыбакова Ф.А. КАМПАНИЯ ПО ЗАГОТОВКЕ КОРМОВ В КАЗАХСТАНЕ: РЕПРЕССИЯ КАЗАХСКИХ КРЕСТЬЯН.....	128

Мадиев Д.А. АНАЛИЗ ГЕОГРАФИЧЕСКИХ, ЭТНИЧЕСКИХ И СОЦИАЛЬНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ПРИГРАНИЧНОГО РАЙОНА КНР.....	136
Майданали З. КОНЦЕПТ «КОЧЕВАЯ ИМПЕРИЯ» В СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИИ.....	143
Мейрманова Г.А., Сериков М.С. ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОЕ ЗНАЧЕНИЕ ОРБУЛАКСКОЙ БИТВЫ.....	148
Мукаметхакнулы Н., Кауымбек К. РАЗВИТИЕ КУЛЬТУРНЫХ ВЗАИМОТНОШЕНИИ РК И КНР.....	154
Мукаметхакнулы Н., Ербосынов Т.А. ПЕРСПЕКТИВЫ БУДУЩЕЙ МНОГОСТОРОННЕЙ ДИПЛОМАТИИ ШОС.....	162
Несипбаева Ж.Ж. СТРАТЕГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНА И МОЛОДЕЖЬ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ОБРАЗОВАНИЯ.....	169
Нургазаева А.Б. ЗНАЧЕНИЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ.....	175
Рвайдарова Г.О. СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПРОБЛЕМЫ КОНФИСКАЦИИ ИМУЩЕСТВА КРУПНЫХ БАЕВ В 1928-1929 ГОДАХ.....	179
Садыкова А.М. КОМИССИЯ ПО БОРЬБЕ С РЕЛИГИЕЙ ПРИ ЦК КОММУНИСТИЧЕСКОЙ (БОЛЬШЕВИСТСКОЙ) ПАРТИИ РОССИИ И МУСУЛЬМАНСКИЙ ВОПРОС.....	185
Сандыкбаева У.Д., Мусагулова А.Б. ВЛИЯНИЕ ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ ЦЕНЗУРЫ 50-60-х гг. НА НАУКУ, КУЛЬТУРУ И ЛИТЕРАТУРУ.....	190
Сандыкбаева У.Д., Мусагулова А.Б. СТАНОВЛЕНИЕ ПОНЯТИЙ И ДУХОВНОГО ФАКТОРА ПОЛИТИКИ МОЛОДЕЖИ.....	202
Сериккалиева А.Е., Амирбек А.А. КИТАЙСКОЕ ВИДЕНИЕ РАСШИРЕНИЯ ШАНХАЙСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ СОТРУДНИЧЕСТВА...211	
Тасилова Н., Сайынова Б. «МКЗ» КАК ИСТОЧНИКА ПО ИСТОРИИ КАЗАХСКОГО ОБЩЕСТВА (XIX – НАЧАЛА XX ВВ.).....	216
Уалтаева А.С. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ КАЗАХСКОЙ ДИАСПОРЫ В СТРАНАХ СНГ.....	221
Уалтаева А.С. ТРЕТИЙ ВСЕМИРНЫЙ КУРУЛТАЙ КАЗАХОВ.....	227
Уалтаева А.С. ПЕРВЫЙ ВСЕМИРНЫЙ КУРУЛТАЙ КАЗАХОВ: ИСТОРИЯ И ПРОДОЛЖЕНИЕ.....	232

CONTENTS

Aisayeva N.B. DIPLOMATIC RELATIONS OF MING CHINA WITH CENTRAL ASIAN STATES.....	8
Aisayeva N.B. THE ROLE AND PLACE OF INTERCULTURAL DIALOGUE IN THE FIELD OF HUMANITARIAN COOPERATION.....	15
Arapov Zh.M. PLACE OF THE ZHALAIR TRIBE IN THE FORMATION OF THE KAZAKH ETHNOS.....	19
Atygayev N.A. KAZAKH WOMEN AT THE COURTS OF FOREIGN RULERS (XV-XVII CENTURY).....	25
Aubakirova Zh.S. DEMOGRAPHIC TRENDS IN KAZAKHSTAN: REGIONAL PECULIARITIES OF FERTILITY AND MORTALITY.....	38
Ahmetzhanova A.T., Sarybayev M.S. THE STUDY OF HERITAGE AHMET BAITURSYNOV AND HIS ADHERENTS IN THE PERIOD OF INDEPENDENCE OF KAZAKHSTAN.....	46
Abzhanov Kh. DEMOCRACY AND THE CONSTITUTIONAL PURPOSE OF THE 'MANGILIK EL'	54
Baidaly R.Zh., Bekmagambetova M.Zh. AIDARKHAN TURLYBAYEV IS A POLITICAL LEADER OF THE ALASH MOVEMENT.....	58
Begalieva A.K., Amirkhanov M.B., Akhmetzhanov D.G. SOCIO-ECONOMIC POLICY OF THE USSR IN THE 20S OF THE TWENTIETH CENTURY.....	67
Botash S. THE PROBLEMS OF TRADE RELATIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND RUSSIA IN THE XVII-XVIII CENTURIES.....	72
Erkenova A.K. MANAGEMENT OF ARCHIVAL BUSINESS IN KAZAKHSTAN.....	81
Ibragimova M.N., Tastemirova G.A. THE COMPOSITION ABD AR-RAZZAK SAMARKANDI "MATLA 'EXPERT-SA' DINE BA MAJMA 'IS SCARLET-BAKHRAYN".....	87
Isaev M.S. ESTABLISHMENT OF THE CONCEPT OF "HOLINESS OF POWER" IN THE ANCIENT TURKIC WORLDVIEW WITH ISLAMIC VALUES BASED ON THE TEACHINGS OF KHOJA AHMED YASAWI.....	93
Iskakova G.Z., Baidauletova M.D., Uskenbay M. BASIC DATA ON THE ETHNO-HISTORICAL GEOGRAPHY OF THE TURKIC KAGANATES (MID VI-X CENTURIES).....	98
Kerimbev Y.A. CHINA'S POLICY OF INTEGRATION INTO THE GLOBAL CULTURAL SPACE.....	105
Kozgambaeva G.B. OUSTANDING GEOLOG VERSUS SCIENTIST KANYSH IMANTAIEVICH SATBAYEV.....	111
Kozgambaeva G.B. PUBLIC ACTIVITY AND LIFE OF THE FIRST KAZAKH AMBASSADOR - N. TUREKULOV.....	116
Kozgambaeva G.B. KAZAKHSTAN-RUSSIAN COLLABORATION IN THE FIELD OF CULTURE.....	122
Kozybakova F.A. CAMPAIGN ON THE PURVEYANCE OF FORAGE IN KAZAKHSTAN: REPRESSION OF KAZAKH PEASANTS.....	128

Madiev D.A. ANALYSIS OF GEOGRAPHICAL, ETHNIC AND SOCIAL FEATURES OF NORTH-WEST BORDER REGION OF CHINA.....	136
Maydanali Z. THE CONCEPT OF "NOMADIC EMPIRE" IN MODERN HISTORY.....	143
Meirmanova G.A., Serikov M.S. HISTORY AND MODERN SIGNIFICANCE OF THE BATTLE OF ORBULAK.....	148
Mukamethanuly N., Kaumbek K. THE DEVELOPMENT OF CULTURAL RELATIONSHIP BETWEEN KAZAKHSTAN AND PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA.....	154
Mukamethanuly N., Yerbossinov T.A. PROSPECTS OF NEW MULTILITERAL DIPLOMACY OF THE SCO.....	162
Nesipbaeva Zh.Zh. STRATEGIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN AND YOUNG PEOPLE : MODERN TENDENCIES AND PROSPECTS OF EDUCATION.....	169
Nurtazaeva A.B. THE VALUE OF EDUCATIONAL WORK IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	175
Rvaydarova G.O. THE NEW VIEW PROBLEMS OF PROPEVTY CONFISCATION OF BAYS IN 1928-1929 YEARS.....	179
Sadykova A.M. COMMISSION ON THE FIGHT AGAINST RELIGION AND THE MUSLIM QUESTION UNDER THE CENTRAL COMMITTEE OF THE COMMUNIST (BOLSHEVIK) PARTY OF RUSSIA.....	185
Sandykbaeva U.D., Mussagulova A.B. THE INFLUENCE OF IDEOLOGICAL CENSORSHIP OF 50-60IES ON SCIENCE, CULTURE AND LITERATURE.....	190
Sandykbaeva U.D., Mussagulova A.B. FORMATION OF CONCEPTS AND SPIRITUAL FACTOR OF THE YOUTH POLICY.....	202
Serikkaliyeva A.E., Aidarbek A.A. CHINESE VIEW ON THE EXPANSION OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION.....	211
Tasylova N., Saynova B. "MKZ" AS SOURCE ON HISTORY OF THE KAZAKH SOCIETY (THE END OF XIX– THE BEGINNING OF THE XX CENTURIES).....	216
Ualtayeva A.S. FEATURES OF THE KAZAKH DIASPORA FORMATION IN THE CIS COUNTRIES.....	221
Ualtayeva A.S. THE THIRD WORLD KURULTAI OF KAZAKHS.....	227
Ualtayeva A.S. THE FIRST WORLD KURULTAI OF KAZAKHS: HISTORY AND CONTINUATION.....	232

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы
2017. 1(9)

Бас редактор: Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген: Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 15.03.2017.

Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.

Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй